

Les 17

Wat je al weet:

1. ire, esse, posse, velle, nolle, malle, ferre
2. praesens, imperfectum, perfectum, plusquamperfectum, futurum, futurum perifrasticum en futurum exactum
3. passieve (on)voltooide tijden
4. 1^e t/m 5^e declinatie
5. bijvoeglijke naamwoorden. 1/2^e en 3^e declinatie
6. adverbia
7. de pronomina personalia, demonstrativa, possessiva, interrogativa en relativa
8. ppa, ppp en pfa
9. abl.abs.
10. gradus comparationis
11. correlativa
12. aci, nci
13. de relatieve aansluiting
14. perfecta met praesensbetekenis
15. coniunctivus van het praesens en imperfectum, perfectum en plusquamperfectum activum. en passivum in bijzinnen

Wat je deze les leert:

1. coniunctivus in de hoofdzin
2. plaatsbepalingen: de locativus, de ablativus loci, de ablativus separativus en de accusativus regionis
3. het gerundivum

Herhalingsoefeningen

Verba.

Opdracht 1

- Noteer van tekst 17.1 de verba met hun betekenis.
- Geef van ieder verbum de coniugatie en stam.
- Vertaal onderstaande vormen.

1. ascendes	11. remittitur
2. cognoscam	12. ascensus sit
3. publicabit	13. iudicas
4. componuntur	14. reponeris
5. comprehendas	15. reponaris
6. publicares	16. apparaverint
7. apparavisti	17. reddent
8. reddi	18. reddant
9. reddidi	19. redderent
10. composuerimus	20. cognovistis
21. iudicem	31. publicem
22. cognovissemus	32. pendas
23. remitte	33. reposuistis
24. remissa sim	34. pendent
25. componemus	35. remissi sunt
26. composuisti	36. pendunt
27. publica	37. penderetur
28. reponebantur	38. remisisse
29. disiecta sunt	39. reddiderimus
30. remittereris	40. repositi estis
41. remittar	49. remisissetis
42. publicavimus	50. praeero
43. praeest	51. publicaverat
44. comprehenditis	52. iudicabit
45. reddidissetis	53. ascenduntur
46. repositi sint	54. pependerint
47. cognoti essent	55. publicatum est
48. iudicetur	56. apparabant

57. disiecerim
58. remiserunt

61. cognosce
62. disiecissent
63. iudicaremus
64. pendite
65. iudicati simus
66. iudicavimus
67. componatur
68. praeeramus
69. praeuistis
70. disiecti eramus

81. apparent
82. disiciaris
83. iudicatae erant
84. pepensum esset
85. suscepistis
86. cognoscetur
87. suscipiamus
88. comprehensae sumus
89. comprehendar
90. praeuisset

101. cognoscat
102. apparaveras
103. componentur
104. praebeamini
105. disieceris
106. cognosceremur
107. praebitus erit
108. suscipietur
109. comprehendendi
110. susceptum esset

59. praebe
60. comprehenderitis

71. pepensum est
72. comprehenderemini
73. componite
74. ascensa essent
75. praefuissem
76. iudicavero
77. praeuisse
78. suscipis
79. praebebunt
80. comprehendebant

91. praebebant
92. suscepissemus
93. cognota sim
94. comprehendisses
95. componerentur
96. disicieris
97. comprehensus esset
98. susciperetis
99. praebitum est
100. suscepta sunt

111. cognovero
112. comprehendimini
113. comprehenderant
114. compositi estis
115. ascendisses
116. cognoscebam
117. ascendamus
118. ascenerentur
119. praebiti essemus
120. ascenderunt

Substantiva

Opdracht 2

- Schrijf van tekst 17.1 de substantiva inclusief de betekenis op.
- Geef declinatie en stam.
- Geef de naamval en vertaling van de volgende verba.

1. aerarii	6. munere	11. navium
2. magistratu	7. nave	12. muneris
3. vectigalium	8. nomina	13. operam
4. corona	9. foedere	14. obsidis
5. senatui	10. vectigalis	15. diligentiarum
16. senatu	21. munera	26. foedera
17. bonis	22. nominis	27. munerum
18. rei	23. operarum	28. vectigali
19. obses	24. senatus	29. obside
20. magistratui	25. pecuniis	30. exuli
31. aerariis	36. muneribus	41. operis
32. coronam	37. magistratum	42. diligentia
33. nominum	38. coronae	43. senatibus
34. rebus	39. exulum	44. foederi
35. navi	40. senatum	45. pecunia
46. navibus	52. res	58. foederis
47. rerum	53. bona	59. re
48. obside	54. operae	60. exule
49. munus	55. magistratibus	61. aeraria
50. exulibus	56. exulem	62. diligentiae
51. aerario	57. obsidibus	63. foederum

De coniunctivus in de hoofdzin.

Het gebruik van de coniunctivus zorgt vooral voor problemen in de hoofdzin. De coniunctivus kan op vele manieren gebruikt worden. Het is dus zaak dat je ieder gebruik goed leert en onderscheidt. Doe dat direct vanaf het begin goed. Dan win je veel. Doe je dat niet, dan bestaat de kans dat het altijd wazig blijft.

De coniunctivus kan in **streefzinnen** gebruikt worden. Dit zijn zinnen waarin aangegeven wordt dat men iets wil bereiken:

• aansporing	adhortativus	laten
• verbod	prohibitivus	moeten
• wens	optativus	mogen

Ook kan de coniunctivus gebruikt worden in **zegzinnen**. Dit zijn zinnen, waarin gewoon een mededeling gedaan wordt, al dan niet met zekerheid.

• twijfel	dubitativus in vragen	moeten/zullen
• mogelijkheid	potentialis	wel zullen
• irreële situatie	irrealis	zou

De coniunctivus die een streven aangeeft, krijgt als ontkenning **ne**.

De coniunctivus die geen streven aangeeft krijgt als ontkenning **non**.

Adhortativus: ne

De coniunctivus kan een aansporing (laten) aangeven. Vaak wordt de eerste persoon praesentis gebruikt:

Rem publicam restituamus!

Laten we de republiek herstellen!

Prohibitivus: coniunctivus perfecti of praesentis 2e persoon: ne

Een prohibitivus geeft een verbod aan. Hier wordt vaak de tweede persoon in het praesens of perfectum gebruikt. Een prohibitivus wordt beschouwd als een iets minder dwingend verbod dan een imperativus.

Ne eum audias!

Laat jij niet naar hem luisteren/Je moet niet naar hem luisteren!

Optativus: ne

Een optativus geeft een wens aan. Er zijn twee mogelijkheden:

1. reële wens: een wens kan vervuld worden, bijvoorbeeld:

Ita me dei adiuvent.

Zo waarlijk mogen de goden mij helpen.

Een dergelijke wens kan ook ingeleid worden door het woord 'utinam'. Dit woord wordt vertaald met 'och':

Utinam dei nos iuvent.

Och, mogen de goden ons helpen.

Voor een wens die vervuld kan worden, wordt de coniunctivus praesentis gebruikt.

2. irreële wens: een wens zal onvervuld blijven, bijvoorbeeld:

Utinam amicus noster hic adesset.

Och, mocht onze vriend hier aanwezig zijn/was onze vriend hier maar aanwezig.

Bij een wens die niet vervuld kan worden, moet het woord utinam toegevoegd worden. Er is dan sprake van een onvervulbare wens.

irreële wens van het heden: voor een wens die nu niet vervuld kan worden, wordt de coniunctivus imperfecti gebruikt (Och, imperfectum maar ..).

irreële wens van het verleden: coniunctivus plusquamperfecti (Och, had/was maar ge...)

Utinam Caesar Brutum necavisset.

Ach, had Caesar Brutus maar gedood.

Dubitativus: non

Een dubitativus geeft twijfel aan. Deze coniunctivus staat in een vraagzin van twijfel.

dubitativus van het heden: de coniunctivus van het praesens wordt gebruikt (zullen/moeten):

Romam eamus an hic maneamus?

Moeten we naar Rome gaan of hier blijven?

dubitativus van het verleden: coni. imperfecti (moest/zou)

Quid facerem?

Wat moest ik doen?

Potentialis: non

Een potentialis geeft aan dat een handeling of gebeurtenis mogelijk of waarschijnlijk is. Hiermee geeft de spreker zijn bescheiden mening weer.

Ook hiervoor zijn twee mogelijkheden:

1. potentialis van het heden: een mogelijkheid in het heden, hiervoor wordt de coniunctivus praesentis/perfecti gebruikt.

Quis hoc dubitet!

Wie zou hieraan kunnen twijfelen!

Wie zal hieraan wel twijfelen?

Wie kan hieraan twijfelen?

Vaak wordt de potentialis voorafgegaan door een si-zin:

Si Marcus aeger sit, domi maneat.

Stel dat/Als Marcus ziek is, zal hij wel thuis blijven.

2. potentialis van het verleden: een mogelijkheid in het verleden, hiervoor wordt de coniunctivus imperfecti meestal 2e sg. in versteende uitdrukkingen gebruikt.

Videres Romam a Gallis occupatam esse.

Je had kunnen zien dat Rome door de Galliërs bezet was.

Je ziet dat je in het Nederlands de o.v.t. los moet laten om een mogelijkheid in het verleden weer te geven: je/men had kunnen zien.

De mogelijkheid in het verleden bevat in feite alleen maar versteende uitdrukkingen in het Latijn:

videres: je had kunnen zien

diceres: je had kunnen zeggen

putares: je had kunnen menen

Opdracht 3

Vertaal. (adhortativus/optativus)

1. Hannibal dux noster est. Audiamus eum.
2. Comprehendamus homines, qui rei publicae inimici sunt.
3. Senatus consultum cognoscamus.
4. Utinam hostes mox vincamus.
5. Bellum apparemus.
6. Clamavimus: Vivat rex.
7. Eum corona aurea donemus.
8. Ne omnes inimici adsint.
9. Utinam magistratibus vectigalia remittant.
10. Mox bellum componatur.
11. Utinam deis gratiae agantur.
12. Si ei munus des, te regem creet.
13. Ne dixeritis vos nihil scire.
14. 'Ne deus nobis se inimicos praebeat.' oro.

15. Laudetur, qui captivus reddit.
16. Utinam ab iis ne remittamur.
17. Hic maneamus.
18. Ne putaveris nos foedus facturos esse.

Opdracht 4

Vertaal. (potentialis en dubitativus)

1. Quis neget eam pecuniam spem nostram valde augere?
2. Quis vestrum id non sciat?
3. Si dux iubeat domi manere, non exeam.
4. Si ipse me vectigalia pendere iusserit, non pendam.
5. Quis dicat Carthagenienses pares ac Romanos fuisse?
6. Ei pecuniam remittam, si velim.
7. Quis me regem creet?
8. Talia non crederes.
9. Si pugnes, vincas.
10. Quid agam?
11. Cui eorum id dem?
12. Si patria id abs te petat, nonne facere debeas?
13. De istis hostibus nihil boni cognoscamus.
14. Cur tibi reliqua dicamus?
15. Si illi viro credatis, vobis senatum dederit.
16. Si mihi credideritis, senatum vobis det.
17. Quis bonus civis dubitaverit pro patria obire?
18. Haud dixerit se multas naves tunc comprehendisse.
19. Eos aurea corona donemus?

Irrealis: non

Een irrealis geeft aan dat het gaat om een niet-werkelijke situatie of gebeurtenis. In het Nederlands wordt dit ook vaak weergegeven met: als dat en dat niet was gebeurd, dan zou zus en zo ook niet zijn gebeurd. De irrealis komt vaak voor in combinatie met si:

1. Een irrealis van het heden wordt weergegeven met behulp van een coniunctivus imperfecti.

Si pater domi esset, felix essem.

Als vader thuis zou zijn/was, zou/was ik gelukkig zijn.

2. Een irrealis van het verleden wordt weergegeven met behulp van een coniunctivus plusquamperfecti.

Si pater domi fuisset, felix fuisset.

Als vader thuis zou zijn geweest/was geweest, zou ik gelukkig zijn geweest/was ik gelukkig geweest.

Opdracht 5

Vertaal. (irrealis en irreële wens).

1. Utinam captivos ne remissemus.
2. Utinam obsidem redderes.
3. Si eas non suscepissemus, nunc in pace essemus.
4. Si eas naves redderemus, nobis gratias agerent.
5. Gratias egissem, nisi tu id redidisses.
6. Utinam et obsides venissent.
7. Utinam ne venisset.
8. Hannibal bellum apparavisset, si potuisset.
9. Senatus nuntios mitteret, si sciret castra oppugnari.
10. Utinam mihi omnia narraretis; tunc vos remitterem.
11. Senatium daret, si omnia sciret.
12. Hostes nos non prima luce vicissent, si in stationibus fuisset.
13. Hostes fugare potuissemus.
14. Nuntius a senatu missus nobis id nuntiavisset, si hostes efugisset.

Hoe Hannibal huishoudt en verliest

De Romeinen hadden alles verwacht behalve dit. De Galliërs in het noorden van Italië die nog maar net door de Romeinen overwonnen waren, sloten zich direct bij Hannibal aan. De eerste slagen tussen Hannibal en de Romeinen waren grote overwinningen voor Hannibal. Tot de beroemdste overwinningen voor Hannibal behoorde die bij het Trasumeense meer in Toscane/Umbrië in 217.

Livius, XXII.4-6.

Hannibal verwoestte heel het gebied tussen Cortona en het Trasumeense meer met oorlogsgeweld. Het was zijn doel zo de vijand des te kwader te maken, zodat hij de onrechten jegens de bondgenoten zou wreken. En reeds was hij aangekomen bij een gebied, dat van nature geschikt was voor een hinderlaag, juist waar het Trasumeense meer de bergen van Cortona nadert. Er ligt zo'n smalle weg tussen, als was de tussenruimte met opzet juist hiervoor overgelaten; vervolgens opent het veld zich iets verder; daarna rijzen de heuvels op. Daar plaatste hij in het open veld zijn kamp om zich daar zelf slechts met de Afrikanen en Spanjaarden neer te laten; de Balearen en de rest van de lichtgewapenden leidde hij rond achter de bergen; zijn ruitery plaatste hij bij de toegang zelf van de pas, terwijl de heuvels de ruitery, zoals voor het doel geschikt was, aan het zicht onttrokken. Zo zou alles, wanneer de Romeinen binnen waren getrokken en de Carthaagse ruitery in de rug van de Romeinse geplaatst was, door het meer en de bergen afgesloten zijn.

Toen Flaminius die dag daarvoor bij zonsondergang bij het meer was aangekomen, is hij de volgende dag zonder verspieters gestuurd te hebben, toen het nog nauwelijks voldoende licht was, door de smalle doorgang getrokken. Nadat hij begonnen was zijn colonne te ontvouwen in de richting waar het vlakke terrein zich meer uitstreckte, zag hij slechts zoveel vijanden als er tegenover hem waren. Maar de hinderlaag in zijn rug en boven zijn hoofd zag hij helemaal niet. Zodra Hannibal de vijand door het meer en de bergen opgesloten en door zijn troepen omgeven had, iets wat zijn doel was geweest, gaf hij allen het teken tegelijk aan te vallen. Zodra een ieder naar beneden was gerend langs de kortst mogelijke route, was de gebeurtenis voor de Romeinen daardoor des te plotselinger en onverwachter. Want uit het meer was een nevel

opgestegen en die was dichter op het veld dan in de bergen. De troepen zelf van de vijanden zagen elkaar op verscheidene heuvels voldoende en daardoor renden ze des te gelijktijdiger naar beneden. Toen het geschreeuw van alle kanten opgeklonken was, voelden de Romeinen, dat zij omsingeld waren, nog voordat zij de vijand voldoende zagen. En men begon aan de voorkant en flanken te strijden, voordat de slaglinie voldoende was opgesteld of de wapens tevoorschijn konden worden gehaald en de zwaarden getrokken. Allen waren van hun stuk gebracht, maar de consul was zelf voldoende kalm gezien het gevaar, waarin hij verkeerde en hij gaf opdrachten aan de in verwarring gebrachte gelederen (want een ieder wendde zich naar de verwarde kreten), zoals tijd en plaats toelieten. Waarheen hij ook kon gaan en waar hij ook gehoord kon worden, gaf hij aansporingen en beval hij te strijden: "Niet meer door gebeden en het aanroepen van de goden kunnen wij hiervandaan ontsnappen, maar door geweld en moed. Midden door de linies moet met het zwaard een weg gebaad worden en gewoonlijk is er minder gevaar, waar minder angst is." Maar door het gekletter en de opschudding kon men geen advies, geen bevel horen. Men was nauwelijks voldoende bij zijn positieven om zijn wapens te grijpen en zich voor de strijd gereed te maken. Sommigen, door die wapens meer belast dan beschermd, werden overweldigd. Al helemaal niet herkende men de eigen tekenen en gelederen en plaats. In zo'n dikke nevel had men meer aan oren dan aan ogen. Men draaide gezicht en ogen naar de kant van de zuchten van de gewonden en de slagen op de lichamen of wapens en de vermengde kreten van hen die angst aanjoegen en die bang waren. Sommigen, die op de vlucht waren, liepen tegen een groep strijdenden op en bleven daarbij; anderen, die naar de strijd terug wilden keren, werden door een stoet vluchtenden weerhouden. Vervolgens, toen men tevergeefs naar alle kanten aanvallen had gedaan en aan de flanken door de bergen en het meer en van voren en achteren door de troepen van de vijanden ingesloten werd, was het duidelijk, dat er geen hoop op redding was tenzij men haar in zijn rechterhand en zijn zwaard zocht; een ieder werd zijn eigen generaal en aanspoorder om de oorlog te voeren. Opnieuw is er een strijd ontstaan. Het was niet een geregelde strijd ingedeeld in eerste, tweede en derde gelid, noch streed de voorhoede voor de vaandels en daarachter de rest van de linie, noch streden de soldaten in hun eigen legioen of cohort of manipel, maar het lot bracht hen bijeen en aan een ieder werd door zijn eigen moed zijn plaats om in het eerste of laatste lid te strijden gegeven; zo groot was het

enthousiasme van de gemoederen en zozeer waren de gemoederen in beslag genomen door de strijd, dat de aardbeving, die grote delen van de steden van Italië tegen de grond sloeg en snelle rivieren van bedding veranderde en de zee de rivieren binnen deed stromen en bergen met een geweldige ineensstorting voorover deed vallen, door niemand van de strijdenden bemerkt is.

Er werd ongeveer drie uren gestreden en dat overal fel. Rond de consul was de strijd evenwel heviger en gevaarlijker. Zowel werd hij gevolgd door de keur van zijn mannen als ook bracht hijzelf energiek hulp, waar hij ook maar bemerkte, dat zijn mannen in het nauw werden gebracht en het moeilijk hadden. Omdat hij door zijn wapens opviel, werd hij zowel door de vijanden uit alle macht aangevallen als ook door zijn burgers beschermd, totdat een Insubrische ruiter - hij had de naam Ducario - de consul ook aan zijn gezicht herkende en tot zijn landslieden zei: "Dit is de man, die onze legers heeft geveld en onze akkers en stad heeft geplunderd. Nu zal ik hem als slachtoffer aan de schimmen van onze schandelijk gedode medeburgers geven." Nadat hij zijn paard de sporen had gegeven en eerst de schildknaap had onthoofd, die zich hem, toen hij kwam in de weg had gesteld, doorboorde hij de consul met zijn lans. Toen hij hem van de wapens wilde beroven, hebben de triarii hem daarvan weerhouden door hun schilden voor de consul te houden.

Daarna pas begon een groot deel te vluchten. Nu stonden noch het meer noch de bergen de angst in de weg. Men probeerde als blinden via alle nauwe en steile doorgangen te ontsnappen. Mannen en wapens duikelden over elkaar. Waar geen mogelijkheid tot vluchten was, gingen velen voorwaarts via de eerste ondiepten van het moeras en gingen tot hoofd en schouders onder water. Sommigen werden zelfs door onbezonnen angst ertoe gedreven zwemmend op de vlucht te slaan. Waar deze vluchtweg onmetelijk was en hopeloos, werden zij door maalstromen opgeslorpt, toen hun moed het begaf, of begaven zij zich onverrichterzake vermoeid met zeer veel moeite terug naar de ondiepten en werden zij daar door de ruiters van de vijanden, die het water ingegaan waren, wijd en zijd neergehouwen.

Ongeveer 6000 van de voorhoede hebben zich met veel energie een weg gebaad dwars door de vijanden heen. Zonder te weten wat er ook maar achter hen gebeurde, zijn ze uit het dal ontsnapt. Toen zij op een heuvel hadden halt gehouden, hoorden zij slechts geschreeuw en het geluid van gewapenden en konden ze noch weten noch door de nevel zien, wat de uitslag van de strijd was. Tenslotte, toen de zaak al beslist was, toen de

nevel door de toenemende hitte van de zon verdreven was en de dag aan het licht had gebracht en het licht al helder was, lieten de bergen en velden zien, dat de situatie verloren was en dat het leger van de Romeinen schandelijk was neergehouwen. Dus hebben ze ijlings de vaandels gepakt om te voorkomen dat ze van verre werden gezien en de Carthaagse ruitery op hen werd afgestuurd. Ze zijn in zo snel mogelijke marsorde weggegaan. De volgende dag, toen naast de rest ook nog uiterste honger hen in het nauw bracht, hebben ze zich overgegeven. Eerst had echter Maharbal, die hen met al zijn ruitertroepen in de nacht gevolgd was, hun beloofd toe te staan, dat ieder met zijn kleren weg mocht gaan, als zij hun wapens overhandigd hadden. Dit erewoord heeft Hannibal met Punische betrouwbaarheid gehouden en hij heeft allen in de boeien geslagen.

Dit is de bekende slag bij het Trasumeense meer en de vermaarde nederlaag van het Romeinse volk zoals weinig andere nederlagen geweest zijn. In de slaglinie zijn 15.000 Romeinen gedood. Tienduizend zijn, verspreid op hun vlucht door heel Etrurië, over verscheidene wegen naar de stad gegaan. Van de vijand zijn er 2500 in de slag gestorven en velen naderhand door hun wonden. Hannibal wist de Romeinen een tweede vernietigende nederlaag toe te brengen in 216 bij Cannae. Door deze nederlaag vielen vele Italische bondgenoten van Rome af behalve zij, die direct rond Rome lagen. Toch was Hannibal niet in staat de nog trouw gebleven steden in te nemen. Bovendien voorkwamen de Romeinen de aanvoer van nieuwe troepen vanuit Spanje. Carthago trouwens steunde Hannibal toch al niet van harte, omdat het nooit Italië had willen veroveren. Eenmaal dreigde Hannibal zelfs Rome in te nemen. Van de door paniek overvallen Romeinen is de kreet bekend: "**Hannibal ad portas**". Hannibal bleef Italië jarenlang onveilig maken, maar raakte op den duur verzwakt, doordat er niet voldoende steun vanuit Carthago kwam. In 204 ondernam Publius Cornelius Scipio hetzelfde waagstuk als Hannibal in 218. Hij stak met zijn troepen de zee over en viel Carthago aan. Hannibal werd teruggeroepen. Vanwege het acute gevaar moest hij zijn geoefende troepen achterlaten en moest hij het in Afrika met een bijeengeraapt zootje tegen Scipio met een geoefend leger opnemen. In 202 werd Hannibal bij Zama verslagen en hij vluchtte. Carthago moest Spanje aan Rome afstaan, een groot deel van haar vloot opgeven, een grote krijgsschatting betalen en mocht niet buiten medeweten en zonder instemming van Rome een oorlog voeren. Scipio kreeg de bijnaam Africanus en later, toen zijn kleinzoon Carthago had verwoest, ook nog het toevoegsel Maior: Scipio Africanus Maior.

Zo heeft Rome het westen van de Middellandse Zee veroverd.

Met de twee grote helden van de 2e Punische oorlog liep het triest af. De Romeinen hebben er alles aangedaan Hannibal in handen te krijgen. Zo eisten ze na de definitieve nederlaag van Hannibal en Carthago bij Zama, de uitlevering van Hannibal. Hannibal was namelijk na die nederlaag nog politiek actief in Carthago. Toen Hannibal doorhad dat hij uitgeleverd zou worden, is hij naar het oosten gevlucht op zoek naar machthebbers die hij kon opzetten tegen de Romeinen. Zo is hij aan het eind van zijn vlucht bij Prusias, koning van Bithynia, terechtgekomen. Daar pleegde hij in 183 zelfmoord. Hierover schrijft Nepos in zijn biografie van Hannibal.

Plaatsbepalingen

De locativus en de ablativus loci: te

Het zou voor de hand liggen, dat je altijd de ablativus zou gebruiken eventueel met het voorzetsel 'in' om aan te geven dat je ergens bent. Immers de ablativus gebruik je voor bijwoordelijke bepalingen. Toch is dat niet altijd zo. In sommige gevallen wordt een oude naamval gebruikt: de **locativus** met de uitgang -i.

Soms noemt men deze naamval ook wel de genitivus locativus, omdat hij op de genitivus lijkt. Deze locativus komt maar in bepaalde gevallen voor.

1. bij namen van steden en kleine eilanden van de 1^e en 2^e declinatie singularis: Romae/ Corinthi/Deli sum. Ik ben in Rome, Corinthe, op Delos
2. Carthagini – te Carthago (ondanks het feit dat Carthago van d 3^e is)
3. ruri – op het platteland, domi – thuis, belli – in oorlog

In alle andere gevallen gebruik je bij namen van plaatsen en kleine eilanden de ablativus zonder het voorzetsel 'in'.

1. Delphis, Athenis – te Delphi, te Athene
2. Carthagine – te Carthago (naast de locativus)

De ablativus separativus: vanaf

Wil je aan geven bij plaatsen en namen van van kleine eilanden dat je er vandaan komt, dan gebruik je de ablativus van scheiding zonder voorzetsel: vanaf:

1. Roma, Athenis, Delo, Carthagine venio.
2. domo, rure venio

De accusativus regionis/van richting: naar.

In dezelfde gevallen als hierboven gebruik je alleen de accusativus om aan te geven dat je ergens naartoe gaat.

1. Romam, Delphos, Carthaginem eo.
2. Domum, rus eo.

NB:

1. Bij bijstellingen bij deze plaatsbepalingen gebruikt men wel een prepositie:
Romam, ad urbem aeternam naar Rome, de eeuwige stad
Roma, ex urbe aeterna vanuit Rome, de eeuwige stad

Romae, in urbe aeterna in Rome de eeuwige stad

2. bij de ablativus separativus wordt wel een voorzetsel gebruikt

- bij vertrek uit de buurt van de plaats en niet uit de plaats zelf
Abeo a Roma. Ik vertrek uit de omtrek van Rome.
- in geval van tegenstellingen
A Roma in castra eo. Ik ga van Rome naar het kamp.
- bij longe en procul
Procul a Roma sum. Ik ben ver van Rome

3. bij de woorden locus en totus in de ablativus loci gebruik men normaal geen 'in'. Toto orbe terrarum homines vivunt. Op de hele wereld leven mensen.

Opdracht 6

Vertaal de volgende zinnen.

1. Exsules non Romae, sed Delphis sunt.
2. A Roma coronam in Fregellas ferunt.
3. Nihilo setius Sulpicius Romae bona eius publicavit.
4. A Fregellis Romam pecuniam remisit.
5. A Fregellis pecuniam remisit.
6. Fregellis pecuniam remisit.
7. Domi Romae in urbe pia deis gratias egit.
8. Hoc loco montem ascendit.
9. Suscepit ut exsules Corinthi, in urbe Graecia, comprehenderet.
10. Munera Athenas fert.

Het gerundivum.

We hebben al eerder kennis gemaakt met bijvoeglijke naamwoorden die gemaakt zijn van werkwoorden: de participia. Daarnaast bestaat het gerundivum. Dit kan makkelijk van een werkwoord gemaakt worden door achter de stam van het praesens **(e)ndus/a/um** te zetten. Je raadt het al: het wordt dan verbogen als bonus/a/um.

laudare	laudandus	geprezen moetende worden, prijzenswaardig
videre	videndus	gezien moetende worden, zienswaardig
regere	regendus	bestuurd moetende worden, besturenswaardig
audire	audiendus	gehoord moetende worden, horenswaardig
capere	capiendus	genomen moetende worden, nemenswaardig

Gebruik.

1. als naamwoordelijk deel.

Het gerundivum wordt vaak gebruikt in combinatie met een vorm van esse. Dan moet het met 'moeten worden' vertaald worden.
Hannibal timendus est. Hannibal moet gevreesd worden.

Door wie er gevreesd moet worden, wordt aangegeven door een **dativus van de handelende persoon/auctoris**: Hannibal Romanis timendus est. Hannibal moet door de Romeinen gevreesd worden.

Als er een ontkenning bij gerundivum + esse staat of het woordje 'vix' moet je het vertalen met 'kunnen/hoeven worden'.
Hannibal vix/non Romanis timendus est. Hannibal hoeft niet/nauwelijks door de Romeinen gevreesd te worden.

2. als bijvoeglijke bepaling.

Het gerundivum wordt zelden of nooit als zuiver bijvoegelijk naamwoord gebruikt: laudandus vir – een prijzenswaardige man, een man die geprezen moet worden.

Meestal wordt het gerundivum dominant gebruikt; het gaat dan niet zozeer om het naamwoord waarbij het gerundivum staat maar om het werkwoord in het

gerundivum. Je vertaalt het dan als volgt: naamval – het + infinitivus - van + het naamwoord.

Voorbeelden:

- **genitivus**: cupidus + gen. – begerig naar: Cupidus Hannibalis vincendi sum. ik ben verlangend naar het overwinnen van H. → Ik verlang ernaar H te overwinnen

gen. + causa/gratia – wegens: Gentis Romanae vincendae causa Hannibal Alpes transiit.

Wegens het overwinnen van de Romeinen is Hannibal de Alpen overgetrokken. → Hannibal is de Alpen overgetrokken om de Romeinen te overwinnen.

- **ablativus**: Sociis oppugnandis Hannibal Romanos vincere vult.
- Door het aanvallen van de bondgenoten/door de bondgenoten aan te vallen wil Hannibal de Romeinen overwinnen.

- **accusativus**: Ad Romanos vincendos in Italiam venit. Hij is naar Italië gekomen naar het overwinnen van de R/om de R te overwinnen.

Bij werkwoorden als dare, permittere, curare:

Eis captivos custodiendos dedit.

Hij heeft het bewaken van de gevangenen aan hen gegeven/opgedragen. Hij heeft hen opgedragen de gevangenen te bewaken

Urbem muniendam curat.

Hij zorgt voor het/hij laat de stad versterken

Villam aedificandam locat.

Hij besteed het bouwen van een landhuis aan. Hij laat ..

- **dativus**:

- praeesse + dativus aan het hoofd staan van
Castris defendendis praeest.

Hij staat aan het hoofd van het verdedigen van het kamp.

- **dativus finalis/van doel**: tot/om:

creat dictatorem rei publicae servandae.

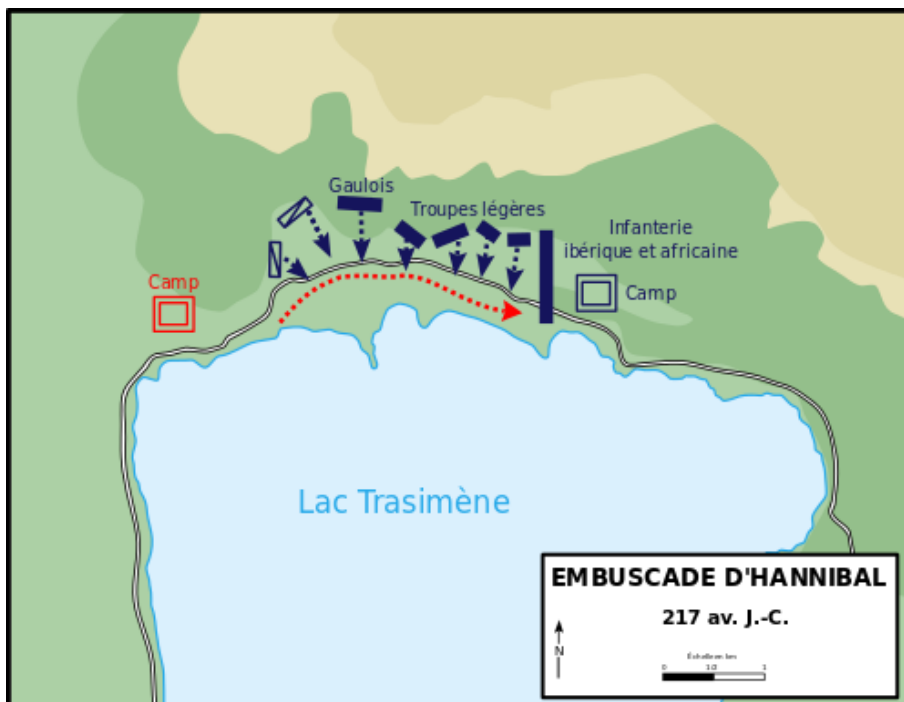
Hij stelt een dictator aan om de staat te redden.

Opdracht 7

Vertaal onderstaande zinnen. De woorden komen uit tekst 17.1.

1. Captivos reddendos suscipit.
2. Nomina Hannibali cognoscenda erant.
3. Navis vix ei ascendenda est.
4. Pecunia reddenda effecit, ut captivi Carthaginem remitterentur.

5. Navis ascendendae causa Roma venit.
6. Ad navem ascendendam Romam it.
7. Captivi reddendi Romae non sunt.
8. Villam Romae aedificandam curat.
9. Carthaginiensibus comprehendendis rure operam dat.
10. Bona Hannibalis senatui publicanda sunt.
11. Ad coronam auream dandam me Roma Cartaginem miserunt.
12. Me coronae aureae dandae domo miserunt.
13. Carthaginienses regem bello componendo Carthagini creaverunt.
14. Captivi reddendi Hannibali sunt.
15. Palam pecunia hostibus non pendenda est.
16. Obsidibus comprehendendis praesum.
17. Exsules Roma remittendos curavi.
18. Magistratibus Romae creandis praeerat.
19. Hannibali inimicos iudicandos do.
20. Vectigalia pendenda suscipio.
21. De corona componenda cognosoco.

Slag bij het meer van Trasumeno.

Opdracht 8 Vertaal onderstaande tekst.

Tekst 17.1

Onderstaande tekst begint op het moment dat Hannibal door de Romeinen verslagen is. Hij is op de vlucht en bezig zijn troepen weer te verzamelen.

[7] Cum in apparando acerrime esset occupatus, Carthaginienses bellum cum Romanis composuerunt. Ille nihilo setius exercitui postea praefuit resque in Africa gessit usque ad P. Sulpicium C. Aurelium consules. 2 His enim magistratibus legati Carthaginienses Romam venerunt, qui senatui 5 populoque Romano gratias agerent, quod cum iis pacem fecissent, ob eamque rem corona aurea eos donarent simulque peterent, ut obsides eorum, qui Fregellis essent, captivique redderentur. 3 His ex senatus consulto responsum est: munus eorum gratum acceptumque esse; obsides eo loco, quo rogarent, futuros esse; captivos non remissuros, 10 quod Hannibalem, cuius opera susceptum bellum foret, inimicissimum nomini Romano, etiamnum cum imperio apud exercitum haberent itemque fratrem eius Magonem. 4 Hoc responso Carthaginienses Hannibalem domum et Magonem revocarunt. Huc ut rediit, rex factus est, postquam praetor fuerat, anno secundo et 15 vicesimo. Ut enim Romae consules, sic Carthagine quotannis annui bini reges creabantur. 5 In eo magistratu pari diligentia se Hannibal praebuit ac fuerat in bello. Namque effecit, ex novis vectigalibus non solum ut esset pecunia, quae Romanis ex foedere penderetur, sed etiam superesset, quae in aerario reponeretur. 6 Deinde [anno post 20 praetoram] M. Claudio L. Furio consulibus Roma legati Carthaginem venerunt. Hos Hannibal putavit sui exposcendi gratia missos esse et priusquam iis senatus daretur, navem ascendit clam atque in Syriam ad Antiochum profugit. 7 Hac re palam facta Poeni naves duas, quae eum comprehenderent, si possent, miserunt, bona eius publicaverunt, 25 domum a fundamentis disiecerunt, ipsum exulem iudicaverunt.

aerarium schatkist
 annuus voor één jaar
apparare zich gereed maken
ascendere 3, *ascendi, ascensus*
 beklimmen
 aureus gouden
bona n.pl. goederen
 captivus krijgsgevangen
Carthaginiensis Carthager
cognoscere 3, -novi, notus vernemen
componere 3, -posui, -positus
 beslechten
comprehendere 3, -ndi, -nsus
 grijpen arresteren
 corona krans
creare aanstellen, kiezen
 diligentia nauwgezetheid
disicere, -ieci, -iectus uiteen gooien
 donare begiftigen
efficere 5, -feci, ut + coni. ervoor zorgen
 dat
 etiamnum ook nu
exul, exulis balling
foedus, -eris verdrag
 Fregellae, ārum *f stad in het gebied v.d.*
Volsci aan de rivier de Liris ten Z. v. Rome;
abl. loci
gratias agere 3 danken
gratus welgevallig
huc hierheen
inimicus + dat. vijandig aan
iudicare (ver)oordelen
magistratus 4 magistraat
munus, -erus geschenk

navis schip
 nihilo setius toch, niettemin
nomen, -inis naam
 ob + acc wegens
 obses, -sidis gijzelaar
opera werk, inzet
P. Sulpicius en C. Aurelius consuls van 200
v.Chr.
palam openlijk, openbaar
par ... ac .. dezelfde ... als ...
par 3e gelijk
 pecunia geld
pendere 3, *pependi, pensus* betalen
praeesse + dat. aan het hoofd staan van
 publicare verbeurd verklaren
 quotannis jaarlijks
reddere 3, *reddidi, redditus* teruggeven
remittere 3, -misi, -missus
reponere 3, -posui, -positus terugzetten
se praebere 2, -bui, -bitus zich betonen
 secundus tweede
 senatus 4^e de senaat
 senatum dare toegang tot de senaat
 geven
 senatus consultum senaatsbesluit
suscipere 5, -cepi, -ceptus op zich
 nemen
 usque ad (geheel) tot
 ut ..., sic .. zoals .., zo ...
 vectigal n. 3 belasting (*ab.sg. vectigali,*
nom./acc.pl. vectigalia, gen.pl.
vectigalium; zo ook animal – levend
wezen, dier)
 vicesimus 20^e

Opdracht 9

Leer de oude vertaling en leerwoorden van tekst 17. 1

Opdracht 10

Beantwoord onderstaande vragen.

1. in apparando r 1. Welk lijdend voorwerp moet je bij apparando denken?
2. De woorden 'nihilō setius' r 2 geven verwondering aan. Waarom is die verwondering begrijpelijk?
3. Waarom staat de opmerking usque .. consules r 3 in onze tijd gelijk?
4. In geval van 'magistratibus' r 4 kun je spreken van variatio. Laat dat zien.
5. Benoem en verklaar 'agerent' r 5
6. Het gezantschap dat door Carthago naar Rome gestuurd wordt, heeft drie opdrachten. Welke?
7. Welk van de in vraag drie genoemde opdrachten is natuurlijk voor Carthago het belangrijkste? licht je antwoord toe.
8. Wat wil Livius aangeven met de toeging ex senatus consulto r 7/8?
9. r.9 captivos non remissuros. Wat is de reden hiervan?
10. Toch heeft de senaat wel een politiek verantwoord antwoord gegeven met de woorden 'cuius opera bellum susceptum foret' r 10. Laat dat zien.
11. De Carthagers roepen dan wel Hannibal terug r. 13-4, maar het resultaat zal niet zijn waarop ze gehoopt hebben. Leg dat uit.
12. Leg het gebruik van de tijd van creabantur uit in r 16.
13. De ablativus pari diligentia in 17 is bijzonder gebruikt. Hoe noem je dit gebruik?
14. In de relatieve bijzin quae r 18 staat een coniunctivus. Leg uit waarom hier een coniunctivus moet staan.
15. Benoem en verklaar: Romae 15, Carthagine 16, esset 18, Roma 21, exposcendi 22, hac re 23.
16. Waarom gebruikt Livius na priusquam r 22 een coniunctivus.

Opdracht 11

Vertaal tekst 17.2

Tekst 17.2

De Romeinen blijven Hannibal opjagen Uiteindelijk komt hij terecht bij Prusias, koning van Bithynia, zijn laatste halte.

[12] Quae dum in Asia geruntur, accidit casu, ut legati Prusiae Romae apud T. Quintium Flaminium consularem cenarent atque ibi de Hannibale mentione facta ex his unus diceret eum in Prusiae regno esse. 2 Id postero die Flaminius senatui detulit. Patres conscripti, qui Hannibale vivo
5. numquam se sine insidiis futuros existimarent, legatos in Bithyniam miserunt, in his Flaminium, qui ab rege peterent, ne inimicissimum suum secum haberet sibi que dederet. 3 His Prusias negare ausus non est: illud recusavit, ne id a se fieri postularent, quod adversus ius hospitii esset: ipsi, si possent, comprehenderent; locum ubi esset, facile inventuros. Hannibal
10. enim uno loco se tenebat, in castello, quod ei a rege datum erat muneri, idque sic aedificaverat, ut in omnibus partibus aedificii exitus haberet, scilicet verens, ne usu veniret, quod accidit. 4 Huc cum legati Romanorum venissent ac multitudine domum eius circumdedissent, puer ab ianua prospiciens Hannibali dixit plures praeter consuetudinem armatos
15. apparere. Qui imperavit ei, ut omnes fores aedificii circumiret ac propere sibi nuntiaret, num eodem modo undique obsideretur. 5 Puer cum celeriter, quid esset, renuntiavisset omnisque exitus occupatos ostendisset, sensit id non fortuito factum, sed se peti neque sibi diutius vitam esse retinendam. Quam ne alieno arbitrio dimitteret, memor pristinarum
20. virtutum venenum, quod semper secum habere consuerat, sumpsit.
[13] Sic vir fortissimus, multis variisque perfunctus laboribus, anno acquievit septuagesimo.

accidere 3, -cidi	gebeuren	invenire, -veni-ventus vinden
acquiescere 3, -quievi tot rust komen, sterven		ius, iuris n recht
adversus + acc.	tegen	labor inspanning
aedificare	bouwen	legatus gezant
aedificium	gebouw	memor + gen. denkend aan
alienus	vreemd, van een ander	mentio <i>f</i> , -ionis melding
		multitudo, -dinis menigte
apparere 2	verschijnen	munus, -eris geschenk; <i>hier dat.</i>
arbitrium	beslissing	<i>fin.</i>
armatus	gewapende	negare weigeren
ausus est	heeft gedurfd	num <i>afh. vraag</i> of
Bithynia	Bithynië	nuntiare berichten
castellum	fort	obsidere 2 belegeren
casus	toeval	occupare bezetten
celer	snel	ostendere 3, -tendi tonen
cenare	dineren	pars, partis deel
circumdare, -dedi	omsingelen	patres conscripti heren senatoren
comprehendere	grijpen; <i>coni. bevel</i>	perfunctus + <i>abl.</i> voltooid hebbend
indirecte rede: dat zij moesten		posterus volgend
consuetudo, -dinis	gewoonte	postulare eisen
consuevi <i>pf.</i>	gewoon zijn	praeter +<i>acc.</i> meer dan
consularis	oud consul	pristinus oud
dare muneri	ten geschenke geven	propere <i>adv.</i> haastig
dedere 3	overgeven	prospicere 5 in de verte kijken
deferre, -tuli, -latus	berichten	Prusia(s) <i>1e</i> Prusias
dimittere	verliezen	recusare weigeren
diu	lang	petere 3 ab vragen aan
existimare	menen	regnum koninkrijk
exitus 4	uitgang	retinere 2 behouden
fieri	worden, gebeuren,	Romae te Rome
gedaan worden		scilicet namelijk
fores <i>pl.</i>	deur, ingang	sumere 3, sumpsi, sumptus gebruiken
fortuito	toevallig	tenere 2 houden
gerere 3, gessi, gestus	doen	undique van alle kanten
hospitium	gastvriendschap	usu venit het gebeurt werkelijk;
huc	hierheen	<i>dat. finalis</i>
ianua	deur	varius verscheiden
inimicus	vijandig	venenum vergif
insidiae <i>pl.t.</i>	hinderlaag	verens vrezend
invenire, -veni,-ventum vinden		vivus levend

Opdracht 12

leer de oude vertaling van tekst 17.2 en de leerwoorden.

Opdracht 13

Beantwoord onderstaande vragen.

1. Hoe/in wat voor constructie is 'quae' in r 1 gebruikt?
2. In de eerste zin r 1/2 van tekst 17.2 valt alliteratie op. Laat zien.
3. Wat voor constructie is 'Hannibale vivo' r4?
4. Vertaal 'sine insidiis' in r 5 met één woord.
5. Susceptum in r 10 is een metafoor. Leg dat uit.
6. Verklaar het gebruik van de coni. 'peterent' in r6.
7. Op wie slaat 'suum' in 6 en op wie 'se(cum)' in 7 terug?
8. Waarnaar verwijst 'id' in r.8.
9. Waarom staat er in r 10 niet 'in uno loco'?
10. Waarom staat 'accidit' in r 12 niet in de conjunctivus?
11. In r 12/15 is sprake van een hyperbaton. Laat dat zien.
12. Hoe is 'Qui' in r 15 gebruikt?
13. Benoem en verklaar 'sibi' in r 18.
14. Geef een voorbeeld van zijn 'pristinorum virtutum' r 20.
15. In de r 21/2 is er sprake van een eufemisme. Laat dat zien.

Opdracht 14

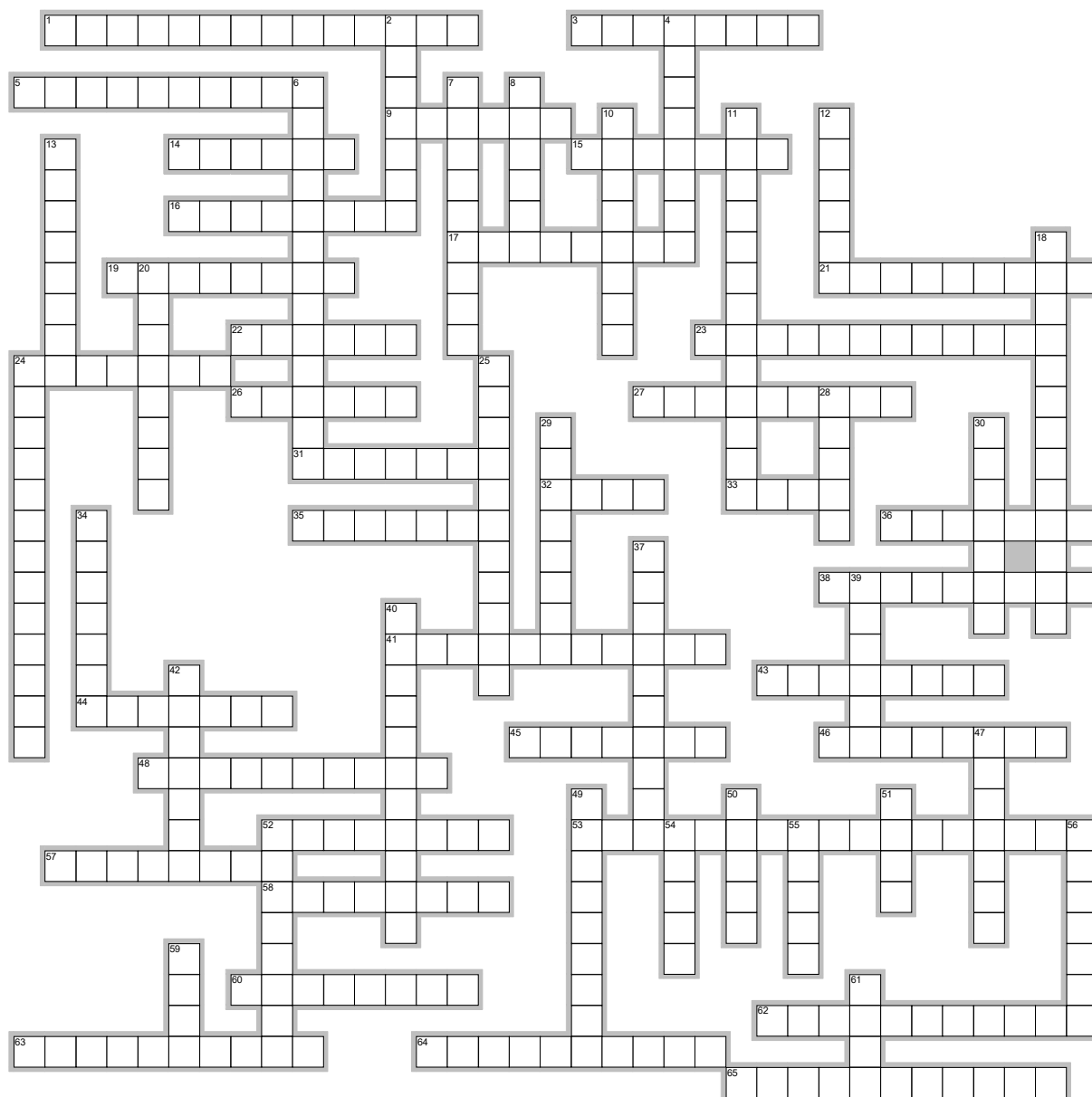
Leer de leerwoorden

accidere 3, -cidi	gebeuren	casus	toeval
adversus + acc.	tegen	circumdare, -dedi	omsingelen
aedificium	gebouw	cognoscere 3, -novi, notus	
apparare	zich gereed maken		vernemen
arbitrium	beslissing	componere 3, -posui, -positus	beslechten
ascendere 3, ascendi, ascensus	beklimmen	comprehendere 3, -ndi, -nsus	grijpen arresteren
aureus	gouden	consuetudo, -dinis	gewoonte
ausus est	heeft gedurfd	consularis	oud consul
bona n.pl.	goederen	corona	krans
captivus	krijgsgevangen	creare	aanstellen, kiezen
Carthaginiensis	Carthager		

dare muneri	ten geschenke	par 3e	gelijk
geven		pars, partis	deel
dedere 3	overgeven	patres conscripti	heren senatoren
deferre, -tuli, -latus	berichten	pendere 3, pependi, pensus	betalen
diligentia	nauwgezetheid	petere 3 ab	vragen aan
dimittere	verliezen	posterus	volgend
disicere, -ieci, -iectus	uiteen gooien	praeesse + dat.	aan het hoofd
donare	begiftigen	staan van	
efficere 5, -feci, ut + coni.	ervoor	praeter + acc.	meer dan
zorgen dat		propere adv.	haastig
etiamnum	ook nu	prospicere 5	in de verte kijken
existimare	menen	recusare	weigeren
exitus 4	uitgang	reddere 3, reddidi, redditus	
exul, exulis	balling	teruggeven	
fieri	worden,	remittere 3, -misi,-missus	
gebeuren, gedaan	worden	reponere 3, -posui, -positus	
fortuito	toevallig	terugzetten	
gerere 3, gessi, gestus	doen	retinere 2	behouden
gratias agere 3	danken	scilicet	namelijk
gratus	welgevallig	se praebere 2, -bui, -bitus	zich
hospitium	gastvriendschap	betonen	
huc	hierheen	secundus	tweede
ianua	deur	senatum dare	toegang tot de
inimicus + dat.	vijandig aan	senaat geven	
insidiae pl.t.	hinderlaag	senatus 4e	de senaat
iudicare	(ver)oordelen	senatus consultum	senaatbesluit
ius, iuris n	recht	sumere 3, sumpsi, sumptus	
legatus	gezant	gebruiken	
magistratus 4	magistraat	suscipere 5, -cepi, -ceptus	op zich
memor + gen.	denkend aan	nemen	
multitudo, -dinis	menigte	tenere 2	houden
munus, -eris	geschenk	undique	van alle kanten
nuntiare	berichten	usque ad	(geheel) tot
obsidere 2	belegeren	ut ..., sic ..	zoals .., zo ...
occupare	bezetten	varius	verscheiden
opera	werk, inzet	venenum	vergif
palam	openlijk,	verens	vrezend
openbaar		vivus	levend
par ... ac ..	dezelfde ... als ...		

Opdracht 13

Maak onderstaande puzzel na de leerwoorden geleerd te hebben.

EclipseCrossword.com

Horizontaal

- aan de menigtes (14)
- ik zal uiteengooien (8)
- hij zal worden teruggestuurd (10)
- voor inzet (6)
- van de gezant (6)
- wij geven over (7)
- overgegeven moerende worden

- f.acc.sg. (8)
- 17. door hinderlagen (8)
- 19. jullie zullen teruggeven (8)
- 21. bezet object pl.m. (9)
- 22. van toevallen (6)
- 23. omsingelenden subject (12)
- 24. van de krijgsgevangene m. (7)
- 26. namen nom. (6)
- 27. van de oud consul acc.sg.n. (9)
- 31. op zich genomen te worden (7)
- 32. met recht (4)
- 33. houd (4)
- 35. door een vrezende m. (7)
- 36. door vergif pl. (7)
- 38. van het gebouw (9)
- 41. van weigerenden (11)

- 43. voor de volgende(n) (8)
- 44. van de denkenden (aan) (7)
- 45. vreemde f acc.pl. (7)
- 46. beklommen n.acc.sg. (8)
- 48. dat jij hebt leren kennen (10)
- 52. jij neemt op je (8)
- 53. dat wij hadden gegrepen (17)
- 57. hangend abl.sg. (8)
- 58. voor hen die gekozen moeten worden (8)
- 60. tegen (8)
- 62. voor de magistraat (11)
- 63. dat ik begiftigd had (10)
- 64. de dingen die verloren moeten worden; object (10)
- 65. van gastvrienschappen (11)

Verticaal

- 2. van de goederen (7)
- 4. vijandig f acc.pl. (8)
- 6. dat we hadden behouden (13)
- 7. teruggezet acc.pl. m. (9)
- 8. deuren object (6)
- 10. jij hebt gedaan (8)
- 11. dat ze hadden bericht (13)
- 12. door het bericht sg (6)
- 13. beslissingen object (8)
- 18. van de gewoonte (13)
- 20. jij zult ervoor zorgen (8)
- 24. dat ik omsingeld heb (13)
- 25. dat het werd belegerd (11)
- 28. door een gouden m (5)
- 29. mee (8)
- 30. van het geschenk (7)
- 34. gijzelaar object (7)

- 37. veroordeeld moeiende worden acc. n. sg. (10)
- 39. uitgangen; object (6)
- 40. zij zullen in de verte kijken (11)
- 42. kransen nom. (7)
- 47. wat gebruikt moet worden acc.pl. (7)
- 49. het gebeurde (9)
- 50. jij dineert (5)
- 51. dat het gebeurt (4)
- 52. van de tweede f. (8)
- 54. ik zal vragen (5)
- 55. met de balling (5)
- 56. voor de senaat (7)
- 59. met dezelfde (4)
- 61. van een levende m. (4)

Opdracht 14

Vertaal onderstaande gezegdes.

Hannibal ad portas.

Ceterum censeo Carthaginem esse delendam.

Fortes fortuna iuvat.

De grammatica van les 17

De coniunctivus in de hoofdzin

streefzinnen (ne): zinnen waarin aangegeven wordt dat iets bereikt wil worden:

• aansporing	adhortativus	laten
• verbod	prohibitivus	moeten
• wens	optativus	mogen

zegzinnen (non): zinnen, waarin gewoon een mededeling gedaan wordt, al dan niet met zekerheid.

• twijfel	dubitativus in vragen	moeten/zullen
• mogelijkheid	potentialis	wel zullen
• irreële situatie	irrealis	zou

Adhortativus:

ontkenning: ne

vertaling: laten

Rem publicam restituamus! Laten we de republiek herstellen!

Prohibitivus (verbod): coni. perf. of praesens 2e persoon: ne

Ne eum audias!

Laat jij niet naar hem luisteren/Je moet niet naar hem luisteren!

Optativus (wens): ne

1. **reële (vervulbaar geachte) wens:** coniunctivus praesentis vaak met het woordje 'utinam' (och) ingeleid

Ita me dei adiuvent. Zo waarlijk mogen de goden mij helpen

Utinam dei nos iuvent. Och, mogen de goden ons helpen

2. **irreële (onvervulbaar geachte) wens:** ingeleid door 'utinam'

Utinam amicus noster hic adesset

Och, mocht onze vriend hier aanwezig zijn/waas onze vriend hier maar aanwezig.

irreële wens van het heden: coniunctivus imperfecti gebruikt (Och, imperfectum maar ..).

irreële wens van het verleden: coniunctivus plusquamperfecti (Och, had/was maar ge...)

Utinam Caesar Brutum necavisset.

Ach, had Caesar Brutus maar gedood.

Dubitativus (van twijfel): in een vraagzin, non

van het heden: coniunctivus praesens (zullen/moeten)

Romam eamus an hic maneamus? Moeten we naar Rome gaan of hier blijven?

dubitativus van het verleden: coni. imperfecti (moest/zou)

Quid facerem? Wat moest ik doen?

Potentialis: non

geeft een mogelijke, of waarschijnlijke handeling of gebeurtenis en bescheiden mening weer.

1. potentialis van het heden: coniunctivus praesentis/perfecti

Quis hoc dubitet!

Wie zou hieraan kunnen twijfelen!

Wie zal hieraan wel twijfelen?

Wie kan hieraan twijfelen?

Vaak wordt de potentialis voorafgegaan door een si-zin:

Si Marcus aeger sit, domi maneat.

Stel dat/Als Marcus ziek is, zal hij wel thuis blijven.

2. potentialis van het verleden: de coniunctivus imperfecti meestal 2e s. in versteende uitdrukkingen gebruikt.

Videres/dicere, pitares Romam a Gallis occupatam esse.

Je had kunnen zien/zeggen/denken dat Rome door de Galliërs bezet was.

Plaatsbepalingen

De locativus/de genitivus locativus:—i. Deze locativus komt voor in de volgende gevallen:

- bij namen van steden en kleine eilanden van de 1^e en 2^e declinatie singularis:
Romae/ Corinthi/Deli sum. Ik ben in Rome, Corinthe, op Delos
- Carthagini – te Carthago (ondanks het feit dat Carthago van d 3^e is)
- ruri – op het platteland, domi – thuis, belli – in oorlog

In alle andere gevallen gebruik je bij namen van plaatsen en kleine eilanden de **ablativus loci** zonder het voorzetsel 'in'.

Delphis, Athenis – te Delphi, te Athene
Carthagine – te Carthago (naast de locativus)

De ablativus separativus:

ablativus van scheiding zonder voorzetsel: vanaf

Roma, Athenis, Delo, Carthagine venio. Ik kom van Rome/Athene/Carthago
Domo, rure venio. Ik kom van huis/het land.

De accusativus regionis/van richting: naar.

In dezelfde gevallen als hierboven gebruik je alleen de accusativus om aan te geven dat je ergens naartoe gaat.

Romam, Delphos, Carthaginem eo. Ik ga naar Rome/Delphi/Carthago.
Domum, rus eo. Ik ga naar huis/het land.

NB:

1. Bij bijstellingen bij deze plaatsbepalingen gebruikt men wel een prepositie:

Romam, ad urbem aeternam naar Rome, de eeuwige stad
Roma, ex urbe aeterna vanuit Rome, de eeuwige stad
Romae, in urbe aeterna in Rome de eeuwige stad

2. bij de ablativus separativus wordt wel een voorzetsel gebruikt

- bij vertrek uit de buurt van de plaats en niet uit de plaats zelf
Abeo a Roma. Ik vertrek uit de omtrek van Rome.
- in geval van tegenstellingen
A Roma in castra eo. Ik ga van Rome naar het kamp.
- bij longe en procul
Procul a Roma sum. Ik ben ver van Rome

3. bij de woorden locus en totus in de ablativus loci gebruik men normaal geen 'in'. Toto orbe terrarum homines vivunt. Op de hele wereld leven mensen.

Het gerundivum:

de stam van het praesens +(e)ndus/a/um. Het wordt dan verbogen als bonus/a/um.

laudare	laudandus	geprezen moetende worden, prijzenswaardig
videre	videndus	gezien moetende worden, zienswaardig
regere	regendus	bestuurd moetende worden, besturenswaardig
audire	audiendus	gehoord moetende worden, horenswaardig
capere	capiendus	genomen moetende worden, nemenswaardig

Gebruik.

1. als naamwoordelijk deel + esse: moeten worden ...

Hannibal timendus est. Hannibal moet gevreesd worden.

Door wie er gevreesd moet worden wordt aangegeven door een **dativus van de handelende persoon/auctoris**: Hannibal Romanis timendus est. Hannibal moet door de Romeinen gevreesd worden.

gerundivum + esse + ontkenning of 'vix': 'kunnen/hoeven worden'.

Hannibal vix/non Romanis timendus est. Hannibal hoeft niet/nauwelijks door de Romeinen gevreesd te worden.

2. als bijvoeglijke bepaling.

laudandus vir – een prijzenswaardige man, een man die geprezen moet worden.

Meestal wordt het gerundivum **dominant** gebruikt: nadruk op het het werkwoord in het gerundivum.

Vertaling: naamval – het + infinitivus - van + het naamwoord.

Voorbeelden:

- **genitivus**: cupidus + gen. – begerig naar: Cupidus Hannibalis vincendi sum.
– ik ben verlangend naar het overwinnen van H. → Ik verlang ernaar H te overwinnen
gen. + causa/gratia – wegens: Gentis Romanae vincendae causa Hannibal Alpes transiit. – Wegens het overwinnen van de Romeinen is Hannibal de Alpen overgetrokken. → Hannibal is de Alpen overgetrokken om de Romeinen te overwinnen.

- **ablativus:** Sociis oppugnandis Hannibal Romanos vincere vult. Door het aanvallen van de bondgenoten/door de bondgenoten aan te vallen wil Hannibal de Romeinen overwinnen.

- **accusativus:** Ad Romanos vincendos in Italiam venit. Hij is naar Italië gekomen naar het overwinnen van de R/om de R te overwinnen.

Bij werkwoorden als dare, permittere, curare:

Eis captivos custodiendos dedit. Hij heeft het bewaken van de gevangenen aan hen gegeven/opgedragen. Hij heeft hen opgedragen de gevangenen te bewaken

Urbem muniendam curat. Hij zorgt voor het/hij laat de stad versterken

Villam aedificandam locat. Hij besteed het bouwen van een landhuis aan. Hij laat ..

- **dativus:**

praeesse + dativus aan het hoofd staan van Castris defendendis praeesse.

Hij staat aan het hoofd van het verdedigen van het kamp.

dativus finalis/van doel: tot om: creat dictatorem rei publicae servandae.

Hij stelt een dictator aan om de staat te redden.